

Brassai Viktor és Salamon Ernő emlékére

Egy kérdés tér vissza az álmainkból a béke éjszakáin: — hát el lehetett volna kerülni a sorsot? velünk maradhattak volna mégis mind? Harminc kerek esztendő telt el a fasizmus felett aratott döntő győzelem óta, harminc éve lehullottak a második világháború utolsó bombái, megnyitlak a börtönök s a koncentrációs táborok, és egymást átéléte, aki életben maradt. De mint késve becsapódó repeszdarab, mint a szögesdrót elszabadult, szálló drótcsilloga, itt szúr, hasít még ma is, az emlékezet örök-eleven bőrét tépi azok hiánya, akik már nem lehettek ott a győzelem napján.

Egy álom tér vissza a kérdéseinkből éjszakánként: annak az életnek az álma, hogy ők is élnek. Ennek a változatnak álma ez a pillanat is, mikor őket idézi a csend és a szó, a könyv és a gondolat, a sóhaj s a kiáltás. Így élnek helyettük a költemények, a könyvvé szabadult energiák, az értelem s a szabadság örök nagy, testetleket-világot betöltő lassú robbanása. Tenyérbe támasztott állal töpreng ez az élet-álom, hogy ünnepel vagy temet az utókor, mikor ilyen halottaira emlékezik: erőszakkal elhallgattatott költőire. Nem nagy dolog harminc évet visszahallgatóni a történelemben azoknak, akiknek még tulajdon hangjuk is visszhangzik benne. A teljes csend az életünk előttről jön fel. A teljes csendbe azok hallgatnak bele, akik már más korban születtek, a leégett otthonok, az elhajtott gyermekek és öregek utáni korban, a győzelem napja utáni Európában. A jövő nemzedékei számára ez a teljes háború az életük előtti csendből dübörög fel. Harminc esztendőt kell visszahallgatóni az időben, hogy egy pillanatra hallható legyen a test és a lélek fegyveres zűrzavara, mely túlkiabálta Radnótit, Szerb Antalt, Salamon Ernőt, Brassai Viktort, Gelléri Andor Endrét, Bálint Györgyöt, Korvin Sándort, Sárközit és Karácsony Benőt, Stefan Zweigot, Carl von Ossietzkyt, Alexandru Sahiát, Paul Nizant, Kurt Tucholskyt, hogy pillanatokra hallhatók legyenek az erőltetett menetek nappalai s az emberi varázslat útján megüzent biztató eklogák iszonyú éjszakái. Nem költők kalandja az ilyen háború! Ember nem szeretheti a kort, mikor Európa útjain költők gyalognak fegyveres kísérettel a halál mindent lezáró kalandja felé a test és a szellem vállalt és vallott véleménykülönbsége miatt! Ezek a nemszeretem-korok tanítanak, intenek a legnagyobb veszély felől, mely valaha is fenyegetheti az emberiséget: mit ér az értelem fehér ingébe öltözött költő olyan korokban, mikor körülötte Galileik készülnek egyszerre visszavonni a tanaikat emberségről, szabadságról, igazságról. Micsoda csend követi az ilyen mementókat, az ilyen korokat, micsoda jelentéktelen kifogások robbannak el az örök élet ellen! Farkasok, orvosok, anyák és gyilkosok, csendörök és ütések népesítik be a kort, mely egészen másra kellett, másra volt hivatott az idő örökérvényű nagy munkaterve szerint, mely ugyanaz a délután volt, mikor a klasszikus szépség s a jelenkor két-három évszázad ivén keresztül is ölekezett, Vivaldi zengett benne, Goethe és Rembrandt hangulata, és az elméleti fizika igazi győzelmei.

Egy-egy kérdés tér vissza álmainkból, egy álom tér vissza a kérdésekben, nevek vonulnak egymás mellett, egyazon menetben, azoknak a nevei, akik valóságosan is egyetlen utat jártak be itt, a legdrágább szülőföldön, közös sorsuk és közös nevük is volt: az ingerült értelem, aki nem tűr foltot az emberség lobogóján, a humánium eszményein, soha semmilyen foltot, akkor inkább vállalja minden ostobától és embertelentől elkülönítő csillagát és helyét a halálmenetben, mint a költők, akikre örök csendes szeretettel és dicsérettel emlékezünk.

Lászlóffy Aladár

Lászlóffy Aladár és Marosi Péter szövege A vad halála című emlékműsorban hangzott el, amelyre 1975. május 15-én került sor a Kolozsvár-Napoca municípiumi Szocialista Művelődési és Nevelési Bizottság, az Írók Társasága és a Korunk szerkesztősége rendezésében.